

NEDISKRIMINACIJA

NAČELO NEDISKRIMINACIJE
RASIZAM I KSENOFOBIJA
NESNOŠLJIVOST I PREDRASUDE

*"Svakome pripadaju sva prava i slobode
utvrđene u ovoj Deklaraciji bez ikakve razlike
glede rase, boje kože, spola, jezika, vjere,
političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili
socijalnog podrijetla, imovine, rođenja ili
neke druge okolnosti..."*

ČLANAK 2. OPĆE DEKLARACIJE O LJUDSKIM PRAVIMA

PRIČA ZA ILUSTRACIJU

Jedne je večeri gospodin S. silazio niz stube stambene zgrade vraćajući se iz posjete prijatelju. U podnožju stuba iznenada ga je netko udario u glavu s lijeve strane, potom još dvaput s desne strane i posred lica. Prisilili su ga da legne na pod i pretražili ga. Tada je vidio da su ga napala osmorica do deseterica policajaca (u građanskoj odjeći, ali s policijskim prslucima i uperenim pištoljima). Na pitanje zašto ga tuku i drže na podu, policajci nisu odgovarali. Udarili su ga u nos i začepili mu nos i usta. Na poslijetku su mu dopustili da ustane. Iz nosa i usta curila mu je krv. Ponovno je upitao što se događa. Rečeno mu je da ušuti i pokaže osobnu iskaznicu, što je i učinio.

Policajci su izgledali iznenađeni što se ne radi o osobi koju su tražili. Unatoč tome, nisu ga pustili, nego su ga natjerali da pođe s njima na gornji kat gdje su razvalili vrata jednog stana i uhitili nekog crnca (kojega gospodin S. nije poznao). Tada su, služeći se svjetiljkom s bicikla gospodina S., pretražili stan. U međuvremenu su gospodinu S. rekli da sjedne na stolac te mu prijetili pištoljem. Nakon pola sata tražili su da im da svoju adresu i broj telefona, koje im je bez oklijevanja dao. Dok je sve to trajalo često su ga nazivali "crnčina" koji je "došao iz džungle". Na koncu su ga pustili da ode.

Nakon što je o svemu obavijestio suprugu, gospodin S. otišao je u policijsku postaju u blizini mjesta stanovanja kako bi prijavio incident. Dežurni policajac zapisao je njegovu izjavu, ali mu je savjetovao da sutradan ode u glavnu policijsku postaju. Potom su pozvali hitnu pomoć koja je gospodina S. odvezla u bolnicu. Sljedećeg dana prijavio je incident u glavnoj policijskoj postaji, ali mu nije uručen službeni zapisnik o izjavi koju je dao. Kasnije je primio sumnjiv telefonski poziv iz policije, u kojem su rekli da se u njegovu stanu krije neki čovjek, što nije bilo istina.

(Slučaj je prijavljen nacionalnoj nevladinoj organizaciji koja nudi savjetodavne, pravne i informacijske usluge žrtvama i svjedocima rasizma. Gospodin S. nije na vrijeme uputio tužbu o incidentu Neovisnom upravnom odboru.)

IZVOR:

[HTTP://WWW.ZARA.OR.AT/DOWNLOAD/RASS_REP_2001_E.PDF](http://www.zara.or.at/download/rass_rep_2001_e.pdf)

PITANJA ZA RASPRAVU

1. Što nam govori taj događaj?
2. Koja prava su prekršena?
3. Što je gospodin S. mogao učiniti kako bi zaštitio svoja prava?
4. Zašto su se policajci tako ponašali?
5. Zašto gospodin S. nije podnio tužbu?
6. Radi li se tu o stereotipima ili predrasudama prema određenoj grupi ljudi, i ako je tako, prema kojoj grupi?
7. Jeste li čuli za slične slučajeve u vašoj zemlji?
8. Zašto ljudi imaju rasističke stavove?

POTREBNO JE ZNATI

1. "DISKRIMINACIJA – NEPRESTANA I TRAJNA BORBA ZA JEDNAKOST"

Promislite poznate li koga tko u životu nikad nije bio izložen nijednom obliku diskriminacije! Vidjet ćete da se nećete sjetiti nikoga!

Načelo da sva ljudska bića imaju jednaka prava i da se prema njima mora postupati jednako, jest kamen temeljac ideje ljudskih prava, a proizlazi iz **urođenog i jednakog ljudskog dostojanstva svakog pojedinca**. No, prirodno pravo na jednakost nije nikad bilo stvarnost za sve ljude, ni u prošlosti ni danas.

Diskriminacija raznih vrsta problem je koji postoji od početka čovječanstva. Starosjedi-lački narodi i manjine diskriminirani su posvuda, od ekvadorskih šuma do japanskih otoka i rezervata Južne Dakote. Židovi, australski starosjedioci i europski Romi također su diskriminirani. Diskriminaciji su izloženi radnici migranti, izbjeglice i tražitelji azila u Sjevernoj Americi i Europi. Ona postoji i među raznim plemenima u Africi. Predmet diskriminacije su djeca izložena nasilju i zlostavljanju, žene prema kojima se postupa kao prema manje vrijednim bićima, osobe zaražene HIV-om/AIDS-om, osobe s tjelesnim ili psihičkim nedostacima i osobe drugačije spolne orijentacije. Diskriminacija se

zrcali čak i u jeziku, kojim se ponekad, svjesno ili nesvjesno, ograđujemo od drugih. Diskriminacija se pojavljuje u toliko različitih oblika da se može pretpostaviti da je svaka osoba u većoj ili manjoj mjeri izložena diskriminaciji. Svijest o diskriminaciji iznimno je važna kako bismo se s tim problemom djelotvorno uhvatili ukoštac.

U ovom modulu istražuju se neki od najtežih i najopasnijih oblika diskriminacije temeljem rase, boje kože ili etničkog podrijetla, kao što su rasizam, rasna diskriminacija i drugi oblici ponašanja koje karakterizira ksenofobičnost i nesnošljivost.

Tijekom povijesti biološke razlike dugo se zlorabljivalo za opravdavanje podjele ljudi na "više" i "niže" rase. Primjerice, Darwinovom teorijom evolucije i preživljavanja najposobnijih "znanstveno" se opravdavala rasna nadmoć. Oblici diskriminacije i rasizma prisutni su u indijskom kastinskom sustavu kao i u poimanju kulturne nadmoći u starih Grka i Kineza. Uz to, pretpovijest rasizma obilježena je progonom Židova diljem svijeta. Španjolska kolonijalna vlast, posebice u 16. i 17. stoljeću, prva je uvela moderni rasno-kastinski poredak u "Novi svijet" (južnoamerički kontinent), gdje je "čistoća krvi" postala najviše načelo. Žrtve tog sustava bili su američki starosjedioci i robovi dove-

deni iz Afrike. Kolonijalne sile postavile su te strukture kao temelje društvenog uređenja u kolonijama. Riječ "crnac" je u Novom svijetu bila sinonim za roba, pripadnika "niže" rase, nasuprot pripadniku bijele, dominantne rase. Krajem 18. i početkom 19. stoljeća ideologija rasizma dobila je novu dimenziju. Nakon američkog građanskog rata u državama Konfederacije došlo je do rasnih nereda i teroriziranja crnaca od strane Ku Klux Klana. Europski kolonizatori iskoristili su ideologiju rasizma i socijalni darvinizam koji je u 19. stoljeću bio općeprihvaćen, kako bi uspostavili i održali prevlast na afričkom kontinentu. U 20. stoljeću pojavili su se krajnji oblici rasizma: rasistička mržnja nacističkog režima u Europi, institucionalizirana rasna diskriminacija u sustavu apartheida u Južnoj Africi te genocid zbog etničke i rasne netrpeljivosti u bivšoj Jugoslaviji i Ruandi.

Uslijed tih povijesnih iskustava, mnogi suvremeni međunarodni ugovori i nacionalni pravni sustavi sadrže zabranu diskriminacije. Unatoč tome, diskriminacija temeljem rase, boje kože, etničkog podrijetla, vjere, spola, spolne orijentacije itd., još uvijek predstavlja **jedan od najčešćih oblika kršenja ljudskih prava u svijetu.**

 Modul o ljudskim pravima žena i modul o vjerskim slobodama.

Diskriminacija i ljudska sigurnost

Jedan od glavnih ciljeva ljudske sigurnosti jest omogućiti ljudima korištenje različitih prilika, izbora i sposobnosti u sigurnom okruženju. Diskriminacija bilo koje vrste sprečava jednakost u pravima i mogućnostima, vodi gospodarskoj i društvenoj nesigurnosti te narušava samopoštovanje, samoodređenje i dostojanstvo diskriminirane osobe. Rasna diskriminacija, kršenje prava manjina, radnika migranata i osoba koje pripadaju ranjivim grupama, također vode do ozbiljnih sukoba koji prijete međunarodnom miru i stabilnosti. Kao što stoji u Preambuli Opće deklaracije o ljudskim pravima, priznanje urođenog dostojanstva i jednakih prava svih članova ljudske obitelji temelj je slobode, pravednosti i mira u svijetu. U skladu s time, ispravljanje stvarnih nejednakosti temeljenih na rasi, spolu, etničkom podrijetlu, vjeri, jeziku ili bilo kojem drugom društvenom obilježju, mora biti visoko na ljestvici prioriteta ljudske sigurnosti.

2. DEFINICIJA I OPIS PROBLEMA

Za početak važno je razmotriti i razlikovati dva osnovna aspekta ove problematike:

Stav ili akcija

Postoji velika razlika između osobnih stavova i uvjerenja, s jedne strane, i očitovanja tih stavova i uvjerenja, odnosno djelovanja temeljem njih, s druge strane. Osobni stavovi i uvjerenja pripadaju privatnoj sferi pojedinca, dok njihovo očitovanje, odnosno djelovanje temeljem njih utječe na druge ljude. Ako stavovi i mišljenja nisu očitovana, oni ne štete nikome i većinom nisu kažnjivi. Međutim, rasistički i ksenofobični stavovi i uvjerenja najčešće vode postupcima koji negativno utječu na druge, kao što su uvrede, verbalni delikti, ponižavanja pa čak i fizički napadi. Takve postupke može se smatrati diskriminacijom, koja je u određenim uvjetima zakonski kažnjiva.

 Modul Vjerske slobode i sloboda izražavanja

Počinitelji diskriminacije – država ili pojedinci

Sljedeće važno pitanje odnosi se na aktere diskriminacije. Međunarodni sustav zaštite

ljudskih prava i pravni mehanizmi za zabranu diskriminacije tradicionalno se zasnivaju na ideji zaštite pojedinca od države. Stoga su oduvijek glavni počinitelji diskriminacije (u pozitivnom ili negativnom smislu) bile države, a diskriminacija među pojedincima uglavnom nije bila pravno regulirana. To shvaćanje počelo se mijenjati tek nedavno, zahvaljujući uspjesima u međunarodnoj borbi protiv rasizma i diskriminacije, što je dovelo do cjelovitijeg razumijevanja diskriminacije i uvažavanja činjenice da u mnogim slučajevima diskriminaciju provode privatne osobe, a ne državne institucije.

➤ **PRIMJER:** Privatni kućevlasnici često odbijaju iznajmiti stanove migrantima, izbjeglicama ili osobama tamnije kože. Međutim, u pogledu uvođenja zakonske zabrane diskriminacije u privatnom sektoru još uvijek postoji mnoštvo nedoumica. To je područje i danas uglavnom siva zona bez jasnih pravila.

Diskriminacija

Definicija: Diskriminacija općenito, odnosno svako razlikovanje, isključivanje, ograničenje ili favoriziranje kojemu je cilj osporiti ili zaniijekati jednakost u pravima i zaštitu

prava, jest osporavanje načela jednakosti i napad na ljudsko dostojanstvo. Ovisno o polazištima, govorimo o "*diskriminaciji na temelju rase, etničkog podrijetla, boje kože, spola, vjere, spolne orijentacije itd.*" Važno je znati da se svako razlikovanje ne može smatrati diskriminacijom kojom se krše ljudska prava. Razlikovanje se može opravdati ako se temelji na razumnim i nepristranim kriterijima.

➤ **PRIMJER:** Na poslovima u vojsci, policiji i drugim javnim službama u gotovo svim državama mogu se zaposliti samo državljani dotične države.

Problem je kako odrediti "razumne kriterije". Što oni zapravo znače i mogu li biti isti u različitim društvima? Zbog tih nejasnoća načelo jednakosti jedno je od najkontroverznijih načela ljudskih prava, budući da jednakost u zakonu ne znači uvijek i jednakost u stvarnosti.

Tri elementa diskriminacije: Općenito gledano, tri su elementa zajednička *svim* oblicima diskriminacije:

- postupci koji se označuju kao diskriminacijski, poput razlikovanja, isključenja, ograničenja i favoriziranja;

- uzroci diskriminacije su osobne karakteristike poput rase, boje kože, podrijetla, nacionalnog/etničkog podrijetla, spola, dobi, tjelesnog integriteta itd.;

- svrha i/ili posljedica diskriminacije – svrha ili posljedica diskriminacije jest sprječavanje žrtava da ostvare svoja ljudska prava i temeljne slobode. U skladu s time, treba razlikovati *izravnu* diskriminaciju (koja se provodi ciljano) u kojoj počinitelj ima namjeru učiniti diskriminaciju osobe ili grupe, i *neizravnu* diskriminaciju (koja je posljedica nečega), u kojoj naočigled neutralna odredba ili mjera *de facto* daje prednost nekoj osobi ili grupi u odnosu na druge.

➤ **PRIMJER** neizravne diskriminacije: neke trgovine i tvrtke ne zapošljavaju ljude koji nose duge suknje ili pokrivaju glavu. Te neutralne odredbe o odijevanju u praksi mogu neravnomjerno pogoditi pripadnike određenih grupa.

Daljnje značajke diskriminacije: Obično dominantna grupa provodi diskriminaciju slabije ili malobrojnije grupe. Dominacija se odnosi na brojnost (većina naspram manjine), ili na moć (npr "*viša klasa*" naspram "*niže klase*"). Dominantna grupa postupa prema nedominantnoj grupi kao prema manje važnoj i često joj uskraćuje osnovna ljudska prava. Prema Betty A. Reardon sa Sve-

učilišta Columbia "*diskriminacija je ugrožavanje ljudskog dostojanstva i jednakih prava onih koji su diskriminirani*".

Sljedeći zanimljiv aspekt jest pozitivna diskriminacija, koja se još naziva "**afirmativna akcija**". Pojam potječe iz Sjedinjenih Država i označava privremene posebne mjere koje vlada poduzima s ciljem postizanja *de facto* jednakosti i ukidanja institucionalnih oblika diskriminacije. Institucionalizirana diskriminacija odnosi se na zakone, politike i običaje koji sustavno vode nejednakosti i diskriminaciji u društvu, organizaciji ili instituciji. Mjere afirmativne akcije uvijek su vrlo osjetljivo pitanje zbog toga što se tim mjerama privremeno daje prednost određenoj grupi u odnosu na druge, radi ispravljanja nejednakosti iz prošlosti, i time se ciljnoj grupi – npr. ženama, etničkim manjinama – daju jednake prilike u sadašnjosti kako bi ostvarila sve svoje temeljne slobode, osobito u području obrazovanja, zapošljavanja i poslovanja.

Treba naglasiti da, s obzirom da se "pozitivnu diskriminaciju" provodi samo u ograničenom vremenskom razdoblju, ne treba je smatrati diskriminacijom, nego mjerom borbe protiv diskriminacije.

Što mislite o ovim mjerama?

- Odnosi li se zabrana diskriminacije samo na jednaki tretman?
- Što mislite o pojmu jednakih mogućnosti, koji može podrazumijevati nejednak odnos prema jednakim ljudima u jednakim situacijama, kako bi se ispravila nejednakost iz prošlosti?
- Je li afirmativna akcija opravdana?
- Kakvo je djelovanje opravdano – ono kojim se nešto sprječava ili ono kojim se nečemu daje prednost?

Rasizam

Rasizam izolira i ranjava ljude te unosi podjele u zajednicu. Aktivni rasizam jednako kao i pasivno prihvaćanje povlastica na osnovi rase narušavaju mentalno i psihičko zdravlje žrtava kao i počinitelja nepravde. Uzroci rasizma i rasne nesnošljivosti te načini njihova održanja složeni su, a obuhvaćaju pravnu nezaštićenost i diskriminaciju, gospodarsku i obrazovnu deprivilegiranost,

društvenu i političku marginalizaciju te psihološku viktimizaciju.

Zanimljivo je da ne postoji općeprihvaćena definicija rasizma budući da ima niz međusobno oprečnih gledišta o značenju i opsegu tog pojma. Rasizam se može odrediti kao svjesno ili nesvjesno uvjerenje o urođenoj nadmoći jedne rase nad drugom, ili kao sustav stavova i postupaka kojima se *"nastoji uspostaviti rasno uređenje, trajna hijerarhija među grupama, za koju se vjeruje da odražava Božji zakon"*. Ta definicija nalazi se između razumijevanja rasizma kao moderne pojave izrasle iz znanstvenih teorija o rasi te razumijevanja rasizma kao očitovanja drevnih plemenskih podjela.

U svakom slučaju o pojmu rasizma vodi se mnogo rasprava, budući da on podrazumijeva postojanje različitih rasa, što je znanost osporila. Danas se *"rasu"* drži društvenim konstruktom te se više pozornosti posvećuje kulturnim razlikama nego biološkim značajkama, zbog čega je skovan pojam *"kulturni rasizam"*, koji vjerojatno bolje opisuje suvremene rasističke stavove. Rasizam **kao način mišljenja** može biti štetan, ali ako se ne očituje, ne može ga se kažnjavati. Drugim riječima, rasističke ideje se ne može smatrati kršenjem ljudskih prava, zbog toga što sloboda mišljenja i uvjerenja sama po sebi jest

važno ljudsko pravo. O kaznenom djelu rasne diskriminacije možemo govoriti jedino ako predrasude i ideje dovedu do diskriminativnih politika ili društvenih običaja, odnosno podvajanja grupa na osnovi kulture. Diskriminaciju može provoditi "dominantna rasa" uspostavom hijerarhijskog poretka ili pojedinci kontrolom drugih osoba.

Rasizam postoji na **različitim razinama**, ovisno o sili koja se koristi i o odnosu između žrtve i počinitelja:

- osobna razina (stavovi, vrijednosti, uvjerenja)
- međuljudska razina (ponašanje prema drugima)
- kulturna razina (vrijednosti i pravila socijalne interakcije)
- institucionalna razina (zakoni, običaji, tradicije i prakse).

Raniji **sustav apartheida u Južnoj Africi** pravi je primjer institucionaliziranog rasizma i rasne diskriminacije, u kojem su crnci zakonima bili strukturalno odijeljeni od bijelaca.

Dobro je znati

*"Kad se osoba koja je godina-
ma bila sputana lancima
nađe na slobodi, ne možete je
samo dovesti na startnu crtu i
reći: 'Slobodna si natjecati se
sa svima drugima', u uvjere-
nju da ste potpuno pravedni.
Dakle, nije dovoljno samo ot-
voriti vrata prilikama. Svi
naši građani moraju biti spo-
sobni proći kroz ta vrata ...
Ne tražimo ... samo jednakost
kao pravo i teoriju, nego jed-
nakost kao činjenicu i jedna-
kost kao ishod."*

LYNDON B. JOHNSON, PREDSJEDNIK
SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA,
1965.

Rasna diskriminacija: UN-ova
Konvencija za ukidanje svih ob-
lika rasne diskriminacije (*Con-
vention on the Elimination of All Forms of
Racial Discrimination, CERD*) iz 1965. sa-
drži sveobuhvatnu pravnu definiciju rasne
diskriminacije, koja je bila temelj mnogim
drugim definicijama i instrumentima protiv
diskriminacije:

U članku 1. stoji: "U ovoj Konvenciji, izraz
'rasna diskriminacija' označava svako razli-
kovanje, isključivanje, ograničenje ili favori-
ziranje temeljem rase, boje kože, porijekla ili
nacionalnog ili etničkog podrijetla kojemu je
cilj ili posljedica osporavanje ili ugrožavanje
priznavanja, uživanja ili ostvarivanja, na jed-
nakoj osnovi, ljudskih prava i temeljnih slo-
boda u političkom, gospodarskom, društve-
nom, kulturnom ili bilo kojem drugom pod-
ručju javnog života."

Ta Konvencija (👉 Međunarodni stan-
dardi; Primjena i praćenje) nastala je kao
odgovor Opće skupštine Ujedinjenih naroda
na antisemitske izgrede, osobito one u Nje-
mačkoj, budući da je međunarodna zajedni-
ca bila šokirana slikama zapaljenih sinagoga
iz nekih njemačkih gradova.

Rasističko nasilje osobito je teška posljedica
rasizma, a odnosi se na specifična djela nasi-
lja ili zlostavljanja pojedinca ili grupe zbog
njihove rase, boje kože, porijekla ili nacio-
nalnog ili etničkog podrijetla. Konstrukcija
kojom se stvara dojam da određena grupa
predstavlja prijetnju, nezaobilazni je dio
društvenog i političkog ozračja u kojemu se
događaju djela nasilja izrasla iz mržnje.

Rasizam i rasističko nasilje vidno su prisutni
u vijestima širom svijeta, primjerice u Sjedi-
njenim Državama u vijestima o neredima u
Los Angelesu izazvanim **presudom u slu-
čaju Rodneya Kinga** i, kasnije, u vijestima o
kontroverznom **suđenju O. J. Simpsonu**.

Tijekom posljednjih desetljeća borbe protiv
rasizma i rasne diskriminacije pojam rasi-
zam razumijeva se u njegovu širem značenju
i raste svijest o tome da rasizam ugrožava sva
društva u svijetu. Međunarodna zajednica
nastoji odrediti osnovne uzroke rasizma i
poziva na reforme radi sprječavanja sukoba
kojima korijen leži u rasizmu ili rasnoj dis-
kriminaciji. Nažalost, unatoč svim pokušaji-
ma ukidanja rasističkih politika i postupaka,
oni još uvijek postoje, ili se čak šire i dobijaju
nove oblike, kao što je okrutna, zločinačka
politika *etničkog čišćenja*, primjerice u suko-
bima u bivšoj Jugoslaviji i Ruandi.

"Ne volim Kineze, pa sam ga prebio na mrtvo ime."

**POLICIJSKI VIDEO-ZAPIS ISPITIVANJA
UBOJICE VOZAČA TAKSIJA, PERTH,
AUSTRALIJA**

Ksenofobija

Ksenofobija, kao bolesni strah od stranaca i stranih zemalja, također označuje stavove, predrasude i ponašanje kojima se ljude odbacuje, isključuje ili okrivljava jer ih se smatra autsajderima, odnosno strancima u zajednici, društvu ili naciji. Drugim riječima, radi se o osjećaju zasnovanom na iracionalnim predodžbama i idejama, koji vodi pojednostavljenom scenariju o dobrima i zlima.

Iako je u pravne i znanstvene svrhe važno razlikovati rasizam od ksenofobije, **učinak rasističkog ili ksenofobičnog ponašanja** i djelovanja na žrtvu uvijek je isti. Ono ljude lišava njihova potencijala i mogućnosti da ostvare svoje planove i snove, strahovito narušava njihovo samopoštovanje i sliku o sebi, a milijuni ljudi su zbog toga čak izgubili i život. Rasizam i rasna diskriminacija poseb-

no pogubno utječu na **djecu**, jer rasizam izaziva osjećaje velikog straha i pomutnje u djetetu.

Tijekom UN-ove panel-rasprave u New Yorku, gdje se govorilo o utjecaju rasizma na djecu, jedna žena iz Konga ispričala je da je rasizam prvi put doživjela već pri rođenju u bolnici, kad je bolničarka, budući da je njena majka bila iz drugog dijela zemlje, odbila pružiti pomoć pri teškom porodu. Kad je odrasla, brzo je uvidjela da je sredina iz koje dolazi, pleme kojemu pripada, jezik koji govori i područje u kojem živi, utjecalo na sve što se događalo u svakom vidu njena života, i zato ju je od najranijeg djetinjstva pratio osjećaj beskorisnosti, nesigurnosti i nesposobnosti.

Povezanost nesnošljivosti i predrasuda

Nesnošljivost: Pennsylvanijsko državno sveučilište u svojoj politici nesnošljivost definira kao "stav, osjećaj ili uvjerenje kojim pojedinac pokazuje prijezir prema drugim poje-

dincima ili grupama na osnovi osobina poput rase, boje kože, nacionalnog podrijetla, spola, spolne orijentacije ili političkog ili vjerskog uvjerenja".

Predrasude: Klasična definicija potječe od poznatog psihologa s Harvarda, Gordona Allporta: "*Predrasuda je netrpeljivost zasnovana na pogrešnoj i krutoj generalizaciji; može biti na razini osjećaja ili pak izražena; može biti usmjerena na grupu ili nekog člana grupe.*"

Predrasude i nesnošljivost mogu lako potaknuti diskriminaciju svake vrste. Općenito govoreći, nesnošljivost i predrasude često se smatraju osnovom i polazištem drugih, "*odredenijih*" oblika ponašanja, kao što su rasizam i ksenofobija.

Pojam **etničke predrasude** nastao je nedavno, a označava netrpeljivost zasnovanu na navodnoj kulturnoj nadmoći određene grupe nad nekom drugom grupom. U europskom kontekstu primjer za to su predrasude prema Turcima, Poljacima ili Rusima. Budući da se predrasude obično odnose na kulturna/vjerska (stvarna ili izmišljena) obilježja određene grupe, to je blisko novijem shvaćanju rasizma kao "*kulturnog rasizma*".

"Kad bismo se jednog jutra probudili i vidjeli da su svi ljudi iste rase, vjere i boje kože, do podneva bismo već našli neke druge povode za predrasude."

GEORGE AITKEN

Obično je vrlo teško boriti se protiv predrasuda i nesnošljivosti.

S jedne strane, to su **osobne značajke** koje čine čovjeka i stoga zalaze duboko u područje privatnosti. Iako se osobna mišljenja mogu mijenjati (putem obrazovanja, osvještavanja, dijaloga), treba pažljivo razgraničiti gdje prestaje obrazovanje, a gdje počinje indoktrinacija!

S druge strane, važno je znati gdje treba "povući crtu" između **snošljivosti i nesnošljivosti**, odnosno kada i u pogledu čega ne smijemo biti snošljivi, a kada i u pogledu čega je potrebna snošljivost. Nadalje, ne zaboravimo da u svezi s izrazom "snošljivost" postoje poteškoće, budući da on u izvjesnom smislu podrazumijeva neprihvatljiv osjećaj nadmoći zbog podnošenja postojanja drugih, a ne prihvatanje ili poštivanje drugih.

Osjetljiva pitanja

- Tko odlučuje o tim stvarima?
- Postoje li gotova pravila ili standardi za razlikovanje snošljivosti i nesnošljivosti, a ako ne, možemo li ih donijeti?
- Postoje li regionalne, odnosno kulturne razlike u razmišljanju tih pravila?

Ograničenja i standardi koji čine međunarodno pravo ljudskih prava predstavljaju minimalnu razinu. Ako ne poštuju tu razinu, društva i pojedinci krše ljudska prava i može ih se smatrati nesnošljivima.

Općenito je prihvaćeno da se ljudi ne rađaju kao rasisti, nego takvima postaju pa je stoga glavni uzrok rasizma neznanje. Glavni tajnik UN-a Kofi Annan prilikom obilježavanja Međunarodnog dana ukidanja rasne diskriminacije, 21. ožujka 1999., rekao je: "Neznanje i predrasude su glavni pomagači propagande... Naša misija stoga jest usprotiviti se neznanju znanjem, zadržati snošljivošću, a izolaciji ispruženom rukom plemenitosti. Rasizam može, hoće i mora biti pobijeđen."

Međunarodni standardi

Zahvaljujući poukama stečenim iz povijesnih iskustava ropstva, kolonijalizma i prvenstveno Drugog svjetskog rata, načelo nediskriminacije uključeno je u mnoge nacionalne ustave i međunarodne ugovore. Najvažniji međunarodni ugovor o rasnoj diskriminaciji je *Konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije*, na snazi od 7. ožujka 1966. Konvencija počiva na **načelu dostojanstva i jednakosti**, osuđuje svaki oblik rasne diskriminacije i upućuje države da svim odgovarajućim sredstvima rade na ukidanju rasne diskriminacije. Dosad ju je ratificiralo 165 država i pokazala se vrlo korisnim sredstvom u borbi protiv rasne diskriminacije.

Načelo nediskriminacije traži različite razine obveza od država, privatnog sektora i u izvjesnoj mjeri također i pojedinaca.

- **Obveza poštivanja:** U tom kontekstu državama je zabranjeno djelovati u suprotnosti s priznatim pravima i temeljnim slobodama. Drugim riječima, radi se o obvezi države da "ne djeluje" osim ako je o određenom pitanju uložila rezervaciju.
- **Obveza zaštite:** Ovaj element zahtijeva da država štiti pojedince od kršenja njihovih prava. U svezi s diskriminacijom to također uključuje rasizam između privatnih

osoba, tako da država mora aktivno *suzbiti* rasnu diskriminaciju koju provode pojedinci u društvu. Međutim, ta obveza još uvijek izaziva kontroverzije, budući da za- dire u područje privatnosti pojedinca. Još nije postignut dogovor o tome koliko da- leko ta obveza smije sezati.

- **Obveza ispunjavanja:** Ova obveza traži od države da osigura najdjelotvornije ostva- renje zajamčenih prava primjerenim za- konskim, upravnim, sudskim ili fizičkim mjerama. Članak 5. CERD-a obvezuje dr- žave stranke da poduzmu korake za zab- ranu i ukidanje rasne diskriminacije i svi- ma zajamče slobodu od diskriminacije.

Obveze u privatnom sektoru (nevladine ud- ruge, mediji itd.): Osim vlada, privatni sek- tor također raspolaze ogromnom snagom za borbu protiv diskriminacije i rasizma. Nje- govci akteri predstavljaju najširi dio društva, a najsnažniji otpor diskriminaciji i rasi- tičkim stavovima unutar civilnog društva obično kreće "od dna naviše".

 Dobra praksa

Programi obrazovanja i poučavanja: Rasi- zam, ksenofobija i slični stavovi mogu popri- miti vrlo tanane i podmukle oblike, koje je često teško uočiti i prepoznati, ali unatoč to- me ugrožavaju pojedince i zajednice. To mo- že dovesti do opasnog shvaćanja da rasizam

provodi jedino netko drugi te da on nije naša odgovornost. Kako bismo se uspješno sup- rotstavili takvim mišljenjima i uvjerenjima, rasizam valja promatrati kao izazov s kojim se treba suočiti jačanjem kulture ljudskih prava na svim društvenim razinama. To uk- ljučuje sustavno uvođenje vrijednosti inter- kulturalizma, poštivanja i razumijevanja ras- ne, etničke i kulturne raznolikosti u obrazo- vanju mladih.

Tijekom priprema za Svjetsku konferenciju protiv rasizma pojavilo se mnoštvo zanimljivih ideja i inicijativa. Naprimjer, u više **afričkih zema- lja** radi se na suzbijanju rasnih predrasuda u udžbenicima i kurikulumima, a **u Europi** je predložena **inicijativa** prema kojoj mreže škola trebaju sastaviti svoj kodeks ponašanja jasno uvodeći načelo nediskriminacije u ob- razovne ciljeve. U mnogim zemljama posto- je **školski programi razmjene**, koji potiču učenike različitih zemalja na sudjelovanje u kulturnoj razmjeni i učenje stranih jezika. Mnoge vlade i nevladine udruge uključuju programe izobrazbe o kulturnoj raznolikosti i osjetljivosti u materijale u obrazovanju za ljudska prava, kojim se njeguje razumijeva- nje doprinosa svake kulture i nacije.

Presudna uloga medija: Nažalost, mnoge ra- dijske i televizijske postaje u cijelom svijetu potiču etničku i rasnu diskriminaciju i mr- žnju. Moć medija vidljiva je na primjeru *Ra- dija Mille Collines* u Ruandi, preko kojega su Hutui bili poticani na masakr Tutsija u gra- đanskom ratu 1994. Također valja spomenu- ti Internet, koji u posljednje vrijeme dobija sve važniju ulogu jer olakšava širenje infor- macija i mišljenja.

 Trendovi i modul o slobodi izražava- nja.

3. INTERKULTURALNA GLEDIŠTA I KONTROVERZNA PITANJA

Rasizam i rasna diskriminacija su globalni problem koji se očituje na različite načine. Iako se riječ rasizam spontano povezuje s diskriminacijom nebijelaca od strane bijela- ca, ne postoji društvo koje je u potpunosti slobodno od rasizma. Antisemitizam, rasna diskriminacija ili konstruirana nadmoć nedvojbeno se najviše očituju u zapadnoj he- misferi, ali to ne znači da rasizam ne postoji u Aziji, Africi i Latinskoj Americi.

Na primjer, **Koreanci u Japanu** samo zato što su koreanskog etničkog podrijetla nemaju pravo obnašati javne dužnosti. Sve donedavno **kineska etnička manjina u Indoneziji** nije mogla javno slaviti tradicionalnu kinesku novu godinu, a u **kastinskom sustavu Indije**, iako ga se često opisuje kao rezultat "*specifičnih povijesnih procesa*", nedodirljivi su teško diskriminirani, što uključuje masovno silovanje i organizirane masakre od strane viših kasti. Nadalje, poznato je da kineska Han većina smatra manjine poput Tibetanaca i Mongola "*prljavim, primitivnim i zaostalim barbarima*".

Afričke zemlje ne stoje ništa bolje – okrutnom rasističkom politikom tisuće Azijata protjerano je iz istočne i središnje Afrike. Naprimjer, *Zakon o trgovinskim licencama Kenije, Ugande i Zambije* dodijelio je određene poslovne zone isključivo državljanima tih zemalja, dok je Azijatima bilo dopušteno poslovanje samo ako su imali licence koje su morali obnavljati svake godine. Naposljetku, ne zaboravimo diskriminaciju među različitim plemenima, naime, članovi manjinskih plemena, koja ne pripadaju većinskom vladajućem plemenu, u svakodnevnom životu izloženi su rasističkom zlostavljanju, diskriminaciji i po život opasnim situacijama.

U **Europi** diskriminacija **Roma** – procjenjuje se da na europskom kontinentu živi osam

milijuna Roma – predstavlja jedan od najozbiljnijih, iako najzanemarenijih i najbolje prikrivenih problema ljudskih prava u Europi. Romi, najvećim dijelom svoje povijesti nomadi, obično su bili prisiljeni na asimilaciju, u nekim je zemljama njihov jezik zabranjivan, a djeca odvajana od roditelja. Danas su romske zajednice još uvijek diskriminirane u mnogim područjima života, poput zapošljavanja, stanovanja, obrazovanja, pristupa pravosuđu, ili pristupa zdravstvenim uslugama.

Još jedan zanimljiv i važan aspekt, koji je izišao na vidjelo tijekom **Treće svjetske konferencije protiv rasizma u Durbanu 2001.**, tiče se različitog razumijevanja pojma "*rasizam*" u Africi, s jedne strane, te Europi i Sjevernoj Americi s druge strane. Pokušaj europskih zemalja da iz nacra uklone riječ "*rasa*", budući da se pokazala znanstveno neistinitom, oštro su kritizirale afrička i karipska delegacija, navodeći da se taj dokaz o kolonijalnom potlačivanju želi odbaciti tek sada kad zapadne zemlje više ne nalaze prednost u tim "*kategorijama nadmoći*".

Sljedeći vrlo emocionalni trenutak tijekom Svjetske konferencije bilo je neslaganje među različitim grupama glede toga treba li antisemitizam definirati kao oblik rasizma,

ovisno o tome definira li se židovsku zajednicu kao vjersku ili etničku grupu. Ta dvojba (između ostalih) ostala je neriješena i o njoj se još uvijek živo raspravlja na raznim međunarodnim skupovima.

Antisemitizam je široko prisutan u suvremenoj europskoj povijesti sve do danas. Mržnja, koja ponekad prelazi u otvoreno nasilje prema Židovima kao zasebnoj vjerskoj, ili manjinskoj etničkoj grupi, danas je jednako prisutna, samo je pokatkad bolje skrivena i izražava se na prikriven način. Pojavom fašizma početkom 20. stoljeća antisemitizam je postao dio fašističke ideologije. Tijekom holokausta nacistički režim sustavno je poubijao šest milijuna Židova, samo zato što su bili Židovi. Nažalost, napadi na židovske zajednice i naslijeđe ni danas nisu rijetkost te brojne neonacističke grupe otvoreno izražavaju svoje antisemit-ske poglede. Štoviše, sve veći broj internet-skih stranica i literature koja sadrži nacističku propagandu doprinosi zabrinjavajućem razvoju situacije u svijetu.

4. PRIMJENA I PRAĆENJE

Činjenica da diskriminacija predstavlja jedno od najčešćih kršenja ljudskih prava, pokazuje koliko toga tek treba učiniti u tom području. U načelu, primjena međunarodnih instrumenata ljudskih prava odgovornost je država te stoga države, odnosno države stranke trebaju ratificirati i primjenjivati instrumente za suzbijanje rasne diskriminacije. Djelotvorna primjena međunarodnih standarda može se jamčiti jedino ako postoje djelotvorni sustavi praćenja i snažni mehanizmi provedbe. Konvencijom o ukidanju rasne diskriminacije, osim što su određene obveze država stranaka, također je osnovan **Odbor za ukidanje rasne diskriminacije** (*Committee on the Elimination of Racial Discrimination, CERD*), koji je bio prvo ugovorno tijelo UN-a za nadzor i praćenje provedbe Konvencije i poticanje njene dosljedne primjene. Sustav se sastoji od tri postupka: **postupka izvješćivanja** obvezatnog za sve države stranke, postupka **međudržavnih tužbi** koji je na raspolaganju svim državama strankama, i **prava na tužbu** – izjavu – kojom se pojedinci ili grupe pod jurisdikcijom države stranke obraćaju Odboru ako su im prava prekršena.

Budući da se rasizam i ksenofobija u proteklih nekoliko desetljeća sve više očituju, međunarodna zajednica obnovila je napore na njihovu suzbijanju. Komisija za ljudska prava imenovala je **Posebnog izvjestitelja za suvremene oblike rasizma** (tu dužnost trenutno obnaša gosp. *Doudou Diène* iz Senegala) sa zadaćom da istražuje slučajeve suvremenih oblika rasizma i rasne diskriminacije.

Sljedeći važan instrument praćenja su **antidiskriminacijski** ili **antirasistički pučki pravobranitelji**. Obično se postavljaju na nacionalnoj razini i imaju važnu ulogu u dokumentiranju slučajeva diskriminacije, informiranju o nacionalnim i međunarodnim propisima te iznalaženju mogućih rješenja.

Proteklih desetljeća sve više se koriste međunarodni mehanizmi i instrumenti za praćenje i provođenje antidiskriminacijskih načela. Međutim, važnost **preventivnih strategija** poput **sustava za rano upozoravanje**, **preventivnih inspeksijskih mehanizama**, **hitnih postupaka** te informiranja i obrazovanja građana, dugo je bila potcijenjena, čime se propuštala mogućnost djelotvornog suprotstavljanja diskriminaciji i rasizmu budući da navedene strategije zaustavljaju te pojave u samom korijenu.

2001. godine FBI je u Sjedinjenim Državama zaprimio ukupno 9.721 prijavu kaznenih djela motiviranih predrasudama:

- a) 44.9% motiviranih rasnim predrasudama
- b) 21.6% motiviranih etničkim/nacionalnim podrijetlom
- c) 18.6% motiviranih vjerskom nesnošljivošću
- d) 14.3% motiviranih predrasudama o spolnoj orijentaciji
- e) 0.4% motiviranih predrasudom o invalidnosti.

IZVOR:

USKLAĐENA IZVJEŠĆA O KRIMINALU, STATISTIKA O ZLOČINU MRŽNJE, FEDERALNI ISTRAŽNI URED (*FEDERAL BUREAU OF INVESTIGATION, FBI*), 2001.

"Često je lakše sablazniti se nad nepravdom na drugom kraju svijeta, nego nad ugnjetavanjem i diskriminacijom u vlastitoj ulici."

CARL T. ROWAN

Jaz između "zakona u knjizi" i "zakona u praksi": Ratificirane konvencije, deklaracije i planovi djelovanja samo su korak ususret pravoj strategiji borbe protiv rasizma i diskriminacije. Ako nisu potpuno primijenjeni i provedeni u praksi, utjecaj im je ograničen. Djelotvorna primjena traži čvrstu političku volju, koja nažalost u stvarnosti često mora ustuknuti pred drugim političkim interesima. U tom kontekstu ne smije se potcijeniti velika **uloga nevladinih organizacija i organizacija u zajednici**, koje provode dalekosežne kampanje i projekte, lobiraju i čine pritisak na vlade kako bi ispunile svoje nacionalne i međunarodne obveze.

Što MI možemo učiniti?

Pravi izazov nije zaštita od diskriminacije ili njeno kažnjavanje, nego sprječavanje diskriminacije, što znači odvratanje od djela diskriminacije prije nego se dogode. Stoga je nužno raditi na stavovima i uvjerenjima te postupcima i ponašanju koji iz njih proizlaze. Ta teška zadaća može se obaviti samo putem institucionaliziranog obrazovanja za ljudska prava, lokalnog informiranja odozdo prema gore i punog sudjelovanja nacionalnih vlasti u suradnji sa svim relevantnim ne-državnim akterima.

Nadgledanje diskriminacijskog ili rasističkog djelovanja: Važno je razviti moralnu hrabrost, umiješati se ako je moguće, prijaviti primijećene slučajeve ili incidente nadležnim institucijama i obratiti se postojećim nacionalnim i međunarodnim tijelima, poput UN-ova CERD-a ili nacionalnih pučkih pravobranitelja.

Općenito, svaki pojedinac može iznaći načine na koje organizacije u zajednici mogu surađivati na promicanju pozitivnih međurasnih odnosa i poticanju dijaloga o rasizmu i ljudskim pravima u svojoj sredini.

DOBRO JE ZNATI

1. DOBRA PRAKSA

- **Dobrovoljni kodeks ponašanja u privatnom sektoru**

Mnoge multinacionalne kompanije (npr. Nike, Reebok, Daimler Chrysler, Volkswagen, Hennes & Mauritz) uspostavile su samoobvezujuće kodekse ponašanja za sebe i svoje partnere, između ostalog radi sprječavanja rasne diskriminacije.

- **Suzbijanje rasizma u Europskoj nogometnoj ligi**

“Liga europskih nogometnih udruga“ (*Union of European Football Associations, UEFA*) izdala je plan djelovanja u deset točaka gdje navodi različite mjere kojima potiče klubove na antirasističke kampanje među navijačima, igračima i dužnosnicima. Plan obuhvaća mjere poput pokretanja stegovnog postupka protiv igrača koji sudjeluju u rasnom zlostavljanju, ili javnih izjava kojima se osuđuje rasističko pjevanje na utakmicama.

Nadalje, UEFA novčano pomaže “Mrežu za nogomet protiv rasizma u Europi” (*Football against Racism in Europe network, FARE*), koja podržava i koordinira akcije na lokalnoj i nacionalnoj razini za suzbijanje rasizma i ksenofobije u nogometu širom Europe.

- **Ukidanje apartheida**

U slučaju “AZAPO protiv predsjednika Južnoafričke Republike” Komisije za primirje i pomirbu Južne Afrike, sudac Mahomed, tadašnji zamjenik predsjednika Ustavnog suda, izjavio je: “Desetljećima je poviješću Južne Afrike dominirao duboki sukob između bjelačke manjine koja je pridržala potpunu kontrolu nad državnim političkim instrumentima i crnačke većine koja se nastojala oduprijeti toj dominaciji. Najveća žrtva tog sukoba bila su temeljna ljudska prava, budući da je otpor onih kojima su ona bila uskraćivana, nadvladavan zakonima skrojenim upravo radi slamanja otpora (. . .)” Ubrzo po dolasku na vlast 1948., Nacionalna stranka stala je donositi zakone koji su imali za cilj odijeliti rase u Južnoj Africi, od čega i dolazi riječ “apartheid” (engl. *apart* – odijeljeno). Bijelci su uživali povlastice u svim područjima života. Naposljetku je svima postalo očito da Južna Afrika srlja u ponor te su, ubrzo nakon ukidanja zabrane djelovanja Afričkog nacionalnog kongresa i drugih oslobodilačkih pokreta, i puštanja iz zatvora Nelsona Mandele, čuvenog vođe Afričkog nacionalnog kongresa i kasnijeg predsjednika Južne Afrike, u veljači 1990., otpočeti pregovori za demokratizaciju zemlje. Prvi demokratski izbori održani su u travnju 1994., nakon više od tri stoljeća kolonijalizma i ugnjetavanja.

“Rasizam ponižava i onoga na koga je mržnja usmjerena i onoga koji mrzi, zato što rasisti, osporavajući potpunu ljudskost drugima, izdaju ljudskost u sebi samima. Kao i plemenske podjele, fundamentalizam, homofobija i svaki drugi plitki odnos prema drugima, rasizam se usredotočuje na ono ŠTO ste, a zanemaruje ono TKO ste. Rasizam vidi samo etiketu – ne i osobu koja je nosi. Rasizam voli ,nas’, a mrzi ,njih’, a da nikada ne otkriva pravi identitet ,njih’.”

TIMOTHY FINDLEY

Bjelodano je da su posljedice diskriminacije još uvijek vidno izražene i trebat će vjerojatno mnogo generacija da posve iščeznu, ali Ustavom i Poveljom prava postavljen je temelj jasnoj zabrani nepravedne diskriminacije.

2. TRENDОВИ

• Odnos između siromaštva i rasizma/ksenofobije

Mogući odnos između siromaštva s jedne strane te rasizma i ksenofobije s druge strane, može se promatrati na različite načine. Uzrokuju li rasizam i ksenofobija siromaštvo? Vodi li siromaštvo do aktivnih ili pasivnih oblika rasizma ili ksenofobije? Na ta pitanja nema jednoznačnih odgovora; interpretacije raznih studija i istraživanja međusobno se silno razlikuju. Međutim, sve više stručnjaka potvrđuje da postoji povezanost.

U mnogim dijelovima svijeta siromaštvo proizlazi iz etničkog podrijetla. Prema Ministarstvu poljoprivrede Sjedinjenih Država, problem nesigurnosti prehrane i stopa gladi čak su tri puta viši u afroameričkim i hispanoameričkim nego u bjelačkim kućanstvima. Manjinske imigrantske zajednice suočavaju se s neimaštinom diljem svijeta. Često je tome uzrok rasizam (primjerice, prepreke ravnopravnom sudjelovanju na tržištu rada).

Iznimno sporno pitanje, oko kojeg se vode rasprave, jest jesu li siromašni slojevi skloniji rasizmu od ostalih. Neki stručnjaci ističu da je siromašno stanovništvo općenito slabije obrazovano. Iz toga izvode zaključak da, iako rasizam zasigurno postoji i među "višim

klasama visokoobrazovanih", veća je vjerojatnost rasističkih stavova među siromašnim stanovništvom koje je slabije obrazovano. No njihov rasizam može se odrediti kao stav isključivosti kojemu je glavna motivacija borba za vlastiti opstanak, a ne rasistička ideologija.

• Rasizam na Internetu

Internet je postao forum za više od 300 milijuna potencijalnih korisnika diljem svijeta. To je važan medij za sve društvene aktere. No, mogućnosti koje nudi taj takozvani "super-autoput" za informiranje i zabavu na globalnoj razini, imaju i svoju tamnu stranu. Rasističke, nasilničke i ekstremističke organizacije i grupe brzo su naučile koristiti i zlorabiti taj medij. Rasizam na Internetu predstavlja sve veći problem. Prema godišnjem izvješću Europskog centra za praćenje rasizma i ksenofobije (*European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia, EUMC*) iz 1999. godine, 1995. godine postojala je samo jedna internetska stranica koja je poticala na rasnu mržnju. Do studenog 1997. pobrojano je već 600 stranica, a u siječnju 1999. njih 1429. Pretpostavlja se da mnoge stranice još nisu ni otkrivene.

Suzbijanje ekstremizma na Internetu nailazi na ogromne tehnološke i pravne poteškoće. Rasistički materijal na Internetu postat će

protuzakonit u Europi budući da je Vijeće Europe izglasalo *Dodatni protokol uz Konvenciju o kibernetičkom kriminalu*. U Protokolu se "djela rasističke i ksenofobične prirode počinjena putem kompjutorskih sustava" proglašavaju kaznenim djelima. Pretpostavlja se da će Protokol poslužiti kao uzor za daljnji razvoj u tom području.

Antiislamizam: Posljedice 11. rujna 2001.

U tjedan dana nakon napada 11. rujna 2001. na teritoriju Sjedinjenih Država zabilježeno je 540 napada na Amerikance arapskog podrijetla i najmanje 200 napada na Sike (indijskog podrijetla), dok je, usporedbe radi, od početka 2001. do 11. rujna zabilježeno ukupno 600 napada na Amerikance arapskog podrijetla (prema Vodiču za ponašanje u kriznim situacijama, Amnesty International, 2001.).

 Modul o vjerskim slobodama.

U Europi su statistike slične. Sljedeći članak donosi osobni primjer koji ilustrira iznesene podatke te može poslužiti kao polazište za raspravu:

(Dijelovi intervju a američkog novinara s mladom američkom državljankom podrijetlom iz Bangladeša):

(. . .) Seemi je 18 godina, upravo je završila srednju školu. Rođena je u Bangladešu, a skoro polovicu života provela je u Sjedinjenim Državama, u Woodsideu, Queens. Najstarija od troje djece u obitelji doseljenika, sitna, ozbiljna i kako sama za sebe kaže, sklona neprestanoj zabrinutosti. Brine je, rekla je, kako će svaki njen postupak utjecati na njenu obitelj (. . .). Seema govori engleski s izgovorom karakterističnim za Queens, uz blago bengalski naglasak. Državljanka je Sjedinjenih Država. No, istini za volju, rekla je, ne može se smatrati Amerikankom. "Prvo Bengalka", rekla je, s prizvukom zbunjenosti glede pitanja što čovjeka čini Amerikancem (. . .) Takva pitanja uvijek su pratila djevojke poput nje, a zbog 11. rujna ona su jasno izbila na svjetlo dana. Tjednima nakon napada muslimanske djevojke koje je poznavala nisu nosile maramu na glavi. (Seema je muslimanka, ali ne pokriva glavu). Mladići su brijali bradu. Neki mladići koji su nosili turbane bili su pretučeni, iako nisu bili muslimani. Njen otac, radnik u restoranu, bojao se da će izgubiti posao. Majka joj se bojala hodati od podzemne željeznice do kuće u svojim širokim haljama. A najgore je bilo u školi. Jednom prilikom kad je učiteljica klicanjem izrazila zadovoljstvo zbog bombardira-

nja Afganistana, Seema je, sjeća se, dignula ruku da spomene afganistanske civile, no školski drugovi su je ismijali. Neka druga učiteljica rekla je nešto o tome kako je John Walker Lindh, navodni simpatizer Talibana iz Kalifornije, potpao pod čari Islama. Seema se zgrčila. Rekla je: "Islam nije vještiči, niti nikakva magija" (. . .).

IZVOR:

ULOMCI IZ ČLANKA OBJAVLJENOG U NEW YORK TIMESU 7. SRPNJA 2002. "NOSITI TERET SVIJETA NA TAKO USKIM RAMENIMA", SOMINI SENGUPTA (NYT), IZVORNO 831 RIJEČ

PITANJA ZA RASPRAVU

- Koja prava su prekršena u ovoj priči?
- Što žrtve mogu učiniti kako bi ponovno ostvarile svoja prava?
- Koja pitanja ste si postavljali nakon 11. rujna?
- Smatrate li da događaji od 11. rujna trebaju promijeniti ljudska prava?
- Tko odlučuje o tome koja se prava odnose na pojedine ljude?

3. KRONOLOGIJA

Najvažniji koraci u povijesti suzbijanja rasne diskriminacije:

- 1945.** Povelja Ujedinjenih naroda (čl. 1., st. 3)
- 1948.** UN-ova Opća deklaracija o ljudskim pravima (čl. 1. i 2.)
- 1963.** UN-ova Deklaracija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije
- 1965.** Međunarodna Konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije (CERD)
- 1973.** Međunarodna konvencija o sprječavanju i kažnjavanju zločina apartheida (čl. 1., st. 1)
- 1978.** UNESCO-va Deklaracija o rasi i rasnim predrasudama
- 1978.** Prva svjetska konferencija u Ženevi o suzbijanju rasizma i rasne diskriminacije
- 1983.** Druga svjetska konferencija u Ženevi o suzbijanju rasizma i rasne diskriminacije
- 1998.** Statut Međunarodnog kaznenog suda
- 2002.** Treća svjetska konferencija protiv rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije i srodnih oblika nesnošljivosti (Deklaracija i program djelovanja)

ODABRANE AKTIVNOSTI

I. AKTIVNOST: "SVA LJUDSKA BIĆA RAĐAJU SE JEDNAKA"

I. DIO: UVOD

Kroz razgovor o diskriminaciji ljudi mogu upoznati njene uzroke i mehanizme, ali razgovor nikad ne djeluje na čovjeka tako snažno kao osjećaji koje proživljava kao žrtva diskriminacije. Stoga ova aktivnost omogućuje sudionicima da prepoznaju i osobno dožive diskriminaciju.

II. DIO: OPĆE INFORMACIJE O AKTIVNOSTI

Vrsta aktivnosti: jednokratna aktivnost

Ciljevi i zadaci: omogućiti sudionicima da intelektualno i emocionalno dožive diskriminaciju

Ciljna grupa: mlađi odrasli, odrasli

Veličina/organizacija grupe: 15-20

Trajanje: 30-60 min

Materijal: nasumično odabrani predmeti, kreda, veliki blok i kemijske olovke

Potrebne vještine:

- razmatranje svih aspekata
- empatija

III. DIO: POSEBNE INFORMACIJE O AKTIVNOSTI

Opis aktivnosti/upute:

- Podijelite sudionike u manje grupe. Od nekih grupa zatražite da navedu pet prednosti i pet nedostataka pripadanja ženskom spolu/etničkoj manjini/seksualnoj manjini, a druge da učine to isto za muški spol/etničku većinu/heteroseksualce.
- Upišite rezultate na veliki blok i zatražite od sudionika da brojkama od 1 do 5 ocijene koliko je svako od navedenih svojstava važno u životu pojedinca (5 označava "vrlo važno", 1 označava "nevažno")
- Na podu nacrtajte početnu crtu i zatražite sudionike da stanu iza nje. Recite im da su tek rođene bebe, rođene "slobodne i jednake". Potom neka svaki sudionik izradi karticu na kojoj će napisati "muško" ili "žensko", "pripadnik većinske grupe" ili "pripadnik manjinske grupe".
- Tada po redu čitajte prednosti i nedostatke svake grupe i ocjene koje su im dodijeljene. Članovi dotične grupe trebaju stupiti naprijed ili natrag, ovisno o ocjenama (npr. prednost s ocjenom 5 znači da će čla-

novi te grupe ići pet koraka naprijed, nedostatak s ocjenom 3 znači 3 koraka natrag). Sudionici ne smiju razgovarati za vrijeme aktivnosti.

- Kada se grupe udalje jedne od drugih, prestanite s čitanjem i zamolite sudionike da se okrenu i pogledaju jedni druge. Pitajte nekoliko sudionika iz svake grupe: Kako se osjećate u svom položaju? Želite li nešto reći osobama iz drugih grupa? Kako biste se osjećali da ste u nekoj drugoj grupi?

Povratna informacija:

Okupite se u krugu i zamolite sudionike da ukratko izraze osjećaje i misli koje su im se javljale tijekom aktivnosti.

Metodički savjeti:

Ako sudionici sami ne spomenu, ne zaboravite naglasiti kumulativni i proizvoljni aspekt diskriminacije.

Moguće varijacije:

Ova aktivnost može se prilagoditi za bilo koju temu ili ciljnu grupu, ovisno o pitanjima koja se obrađuju.

IV. DIO: NASTAVAK

Srodna prava/daljnja područja istraživanja:
Ljudska prava općenito, prava žena, prava manjina

IZVOR:

PRILAGOĐENO IZ KNJIGE "METODOLOGIJE
OBRAZOVANJA ZA LJUDSKA PRAVA",
CENTAR ZA LJUDSKA PRAVA, SVEUČILIŠTE
U MINNESOTI

II. AKTIVNOST: "POGODI TKO DOLAZI NA VEČERU"

I. DIO: UVOD

Mali broj ljudi sebe smatra rasistima, ali kad je obitelj u pitanju... Što bi rekli vaši roditelji da im predstavite svog mladića ili djevojku druge boje kože (ili druge vjere, spolne orijentacije, s invaliditetom ...)?

Vrsta aktivnosti: igranje uloga

II. DIO: OPĆE INFORMACIJE O IGRANJU ULOGA

Ciljevi i zadaci:

Naglašavanje uloge obitelji u izgradnji i prenošenju vrijednosti
Analiziranje poruka koje mladi dobivaju u obitelji

Analiziranje vrijednosti koje stoje iza tih poruka

Ciljna grupa: mladi

Veličina/organizacija grupe: 8-30

Trajanje: 45-60 min

Priprema: kartice s ulogama (ako ih ne pripreme sudionici)

Materijal: papir i olovke za posebne promatrače

Potrebne vještine: socijalne vještine: slušanje drugih, postavljanje pitanja, rješavanje problema; vještine kritičkog mišljenja: logičko razmišljanje, kritičko analiziranje.

III. DIO: POSEBNE INFORMACIJE O IGRANJU ULOGA

Upute (jedna od mogućih varijanti: bjelačka obitelj – roditelji i dvoje djece, kćer od 25 godina, njen mladić iz neke afričke zemlje)

Objasnite grupi da trebaju pripremiti i odigrati "obiteljski razgovor": djevojka priopćava roditeljima da odlazi živjeti sa svojim mladićem. Zatražite sudionike da zamisle razgovor između djevojke i njenih roditelja, sestre ili brata, i mladića. Podijelite sudionike u

onoliko grupa koliko ima uloga. Svaka grupa treba osmisлити ulogu jednog člana obitelji i odabrati osobu koja će odigrati tu ulogu.

Izvođenje uloga

Zatražite dobrovoljce za ulogu posebnih promatrača, po jednog za svaku ulogu, sa zadatkom da zapisuje sve argumente koje izvoditelj uloge koristi. Ostali sudionici su opći promatrači. U sredinu prostorije postavite onoliko stolica koliko ima izvoditelja uloga. Prostorija predstavlja dnevnu sobu, mjesto odvijanja obiteljskog razgovora.

Dajte znak za početak igre uloga. Kad prođe 15 minuta, ovisno o razvoju radnje, dajte znak za kraj.

Povratna informacija

Najprije svim izvoditeljima uloga omogućite da kažu kako su se osjećali. Tada zamolite posebne promatrače da pročitaju argumente koje su izvoditelji koristili. Potom možete početi opću raspravu. Tijekom rasprave možete naglasiti pitanja različitih društvenih i kulturnih sredina, rodnog identiteta, homoseksualnosti (što ako je kćer predstavila svoju djevojku, a sin svog mladića?) itd.

Metodički savjeti

Ako je grupa otprije upoznata s metodom igranja uloga, daljnja uputstva nisu potreb-

na. Ako nije, važno je naglasiti da igranje uloga nije isto što i gluma. Dok predstavlja određenu ulogu ili stav, izvoditelj uloge ostaje ono što jest, a glumac tumači lik koji se razlikuje od njega samog ili nje same.

Moguće varijacije

Ako nema puno vremena za aktivnost, voditelj može pripremiti kartice s ulogama. Preporuča se prilagoditi aktivnost društvenoj i kulturnoj stvarnosti sudionika. Obitelji ne treba predstaviti "egzotičnu" osobu, nego nekoga koga mogu susresti svaki dan na ulici – uključujući pripadnike različitih manjina, odnosno različitih društvenih i kulturnih sredina.

IV. DIO: NASTAVAK

Ako uspijete nabaviti snimku, bilo bi dobro pogledati stari film s Katherine Hepburn i Spencerom Tracyjem *Pogodi tko dolazi na večeru*, kao večernju razonodu.

Srodna prava/daljnja područja istraživanja
Prava manjina, imigracija, "sukob civilizacija"

IZVOR:

PRILAGOĐENO IZ KNJIGE "SVI RAZLIČITI – SVI JEDNAKI: OBRAZOVNI PAKET: IDEJE, IZVORI, METODE I AKTIVNOSTI ZA NEFORMALNO INTERKULTURNO OBRAZOVANJE MLADIH I ODRASLIH".
EUROPSKI CENTAR ZA MLADE, 1995.

REFERENCE

Allport, Gordon. [1954.] 1988. *The Nature of Prejudice*. Cambridge: Perseus Publishing.

Amnesty International USA, 2001. *September 11th Crisis Response Guide, Human Rights Education Program*. New York: Amnesty International.

Anti-Defamation League. 1999. *Poisoning the Web: Hatred Online, An ADL Report on Internet Bigotry, Extremism and Violence*. New York: Anti-Defamation League.

BBC News. 2001. *Europe's Neglected Race*. Dostupno na adresi: <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/1525617.stm>.

Burgmer, Christoph, (ur.). 1999. *Rassismus in der Diskussion*. Berlin: Elefant Press Berlin.

Capitanchik, David i Michael Whine. 1996. *The Governance of Cyberspace: Racism on the Internet*. Dostupno na adresi: <http://www.media-awareness.ca/eng/issues/internet/resource/jpr.htm>.

Cervenakova, Anna. 2001. *Institutionalised Racism and Roma*. Speech held at panel discussion, Institutionalised Racism/Castism. NGO Forum of the World Conference on Racism.

Constitutional Court of South Africa. Case *AZAPO v. President of the Republic of South Africa*. Dostupno na adresi: www.concourt.gov.za/index.html.

Council of Europe. 2002. *COMPASS, A Manual on Human Rights Education with Young People*. Council of Europe, Strasbourg: Council of Europe.

Danckwortt, Barbara, Thorsten Querg i Claudia Schöningh, (ur.). 1995. *Historische Rassismusforschung. Ideologien-Täter-Opfer*. Hamburg: Argument Vlg.

European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia (EUMC). 2001. *Statement on Behalf of EUMC at Public Hearing of the EC Regarding Computer-Related Crime*. Brussels. Dostupno na adresi: <http://europa.eu.int/ISPO/eif/Internet-PoliciesSite/Crime/PublicHearingPresentations/EUMC.html>.

Flinterman, Cees i Catherine Henderson. 1999. *Special Human Rights Treaties*. Uredili Raija Hanski i Markku Suksi. *An Introduction to the International Protection of Human Rights*. Turku/Abo: Institute for Human Rights, Abo Akademi University.

Geiss, Imanuel. 1988. *Geschichte des Rassismus*. Frankfurt: Suhrkamp.

Hagendoorn, Louk. 1999. *Introduction: A Model of the Effects of Education on Prejudice and Racism*. Uredili Louk Hagendoorn i Shervin Nekuee. *Education and Racism*. Aldershot: Ashgate Publishing Ltd.

Heckmann, Friedrich. 2001. *Racism, Xenophobia, Anti-Semitism: Conceptual Issues in the Raxen Project*. Paper read at Raxen Workshop, 5 – 6 November in Vienna, Austria.

Jackson, Andrew. 2001. *Poverty and Racism*. Article based on a presentation made to the Canadian Human Rights Commission's Forum on Racism, 21 March. Dostupno na adresi: <http://www.ccsd.ca/perception/244/racism.htm>.

Jusuf, Ester I. 2000. *About Racism*. Preuzeto iz: Jennie S. Bev. 2000. *Human Rights Law and Issues*. Dostupno na adresi: http://www.suite101.com/article.cfm/human_rights/43265.

Kongidou, Dimitri, Evangelia Tressou-Mylona i Georgios Tsiakalos. 1994. *Rassismus und Soziale*

Ausgrenzung unter Bedingungen von Armut. Uredio Siegfried Jäger. *Aus der Werkstatt: Antirassistische Praxen. Konzepte – Erfahrungen – Forschung.* Duisburg: DISS.

Lodenus, Anna-Lea for Save the Children Sweden. 2000. *How to Fight Racism on the Internet.* Dostupno na adresi: <http://www.rb.se/pdf/HowToFightRacismOnTheInternet.PDF>.

Maddex, Robert L. 2000. *International Encyclopedia of Human Rights, Freedoms, Abuses, and Remedies.* Washington: CQ Press.

Marschik, Nikolaus. 1999. *Die UN-Rassendiskriminierungskonvention im Österreichischen Recht.* Wien: Verlag Österreich.

Morawa, Alexander H. E. 2002. *The Concept of Non-Discrimination: An Introductory Comment.* Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe (Flensburg), no. 3/2002.

Nowak Manfred. 2000. *Civil and Political rights.* Uredio Janusz Symonides. *Human Rights: Concept and Standards.* Paris: UNESCO Publishing.

Nowak Manfred. 2002. *Einführung in das Internationale Menschenrechtssystem.* Wien: NWV.

Oxford Advanced Learner's Dictionary. 2000. Dostupno na adresi: <http://www1.oup.co.uk/elt/oald/>.

Reardon, Betty A. 1995. *Educating for Human Dignity, Learning about Rights and Responsibilities.* Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Reardon, Betty A. 1997. *Tolerance – the Threshold of Peace.* vol.1. Paris: UNESCO Publishing.

Taran, Patrick A. 2001. *Foundations of Dignity, Current Dynamics of Migration and the Response of*

International Standards. Speech held at parallel event of World Conference on Racism and Xenophobia in Durban 2001. Dostupno na adresi: <http://www.december18.net/UNWConfNGO16.htm>.

UNESCO & Office of High Commissioner of Human Rights. 2001. *United To Combat Racism, Selected Articles and Standard-setting Instruments.* Paris: UNESCO Publishing.

Zivilcourage i Anti-Rassismus-Arbeit (ZARA). 2001. *Racism Report: Case Reports on Racist Excesses and Structures in Austria.* Vienna: Manz Crossmedia.

Kok, Anton. Human Rights Centre of University of Pretoria, November 2002. Special contribution to the Module on "Apartheid in South Africa".

DODATNE INFORMACIJE:

Anti Racism Network:
<http://www.antiracismnet.org>

Commission for Racial Equality:
<http://www.cre.gov.uk>

Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination:
http://193.194.138.190/html/menu3/b/d_icerd.htm

Committee on the Elimination of Racial Discrimination:
<http://193.194.138.190/html/menu2/6/cerd.htm>

ECRI – European Commission against Racism and Intolerance:
<http://www.ecir.coe.int>

ENAR – European Network against Racism:
<http://www.enar-eu.org>

European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia: <http://www.eumc.at>

European Roma Rights Centre:
<http://www.errc.org>

Focus on the Global South:
<http://www.focusweb.org>

Football Against Racism in Europe:
<http://www.farenet.org/>

International Movement Against All Forms of Discrimination and Racism:
<http://www.imadr.org>

South African Human Rights Commission:
<http://www.sahrc.org.za>

The Asia Foundation:
<http://www.asiafoundation.org>

Third World Network:
<http://www.twinside.org.sg>

United Nations High Commissioner on Human Rights: <http://www.unhchr.ch>

United Nations World Conference against Racism, Racial Discrimination, Xenophobia and Related Intolerance:
<http://www.unhchr.ch/html/racism/program.htm>